

BÁRÁNDY GERGELY PHD* –
BÁRÁNDY ALIZ**:

Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű rendelkezéseiről

ről szavazott az Országgyűlés, indokolt lett volna tehát a Kormánynak a szakmai egyeztetés paramétereit illetően kicsit nagyvonalúbbnak mutatkoznia. Az egyeztetés második körének elmaradása pedig azért nem csak formális gond, mert a beérkezett vélemények alapján, s attól függetlenül is, olyan jelentőségű változtatások kerültek a tervezetbe, mint például a jogos védelem törvényi tényállásának kiegészítése az arányosság fogalmával, avagy a büntethetőségi korlátár leszállítása 14 évről 12 évre.

Az előkészítésről

A Büntető Törvénykönyvet az egyik legjelentősebb jogszabályunknak tartjuk, hiszen az állam ez alapján avatkozik legerősebben a polgárok életébe, és ez a törvény tartalmazza a közbiztonság megteremtése érdekében megalkotott legfontosabb normákat. Több mint 30 év után új kódex váltja a jelenleg hatályost. A változások egyikéről-másikáról érdemes önálló tanulmányt, esetleg monográfiát írni. E cikk szerzőiként arra vállalkozunk, hogy az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű, a büntetőpolitikát alapvetően meghatározó rendelkezéseiről valamint néhány általunk még fontos változásnak tartott kisebb jelentőségű kérdésről a szubjektív kritikai elemeket sem nélkülöző áttekintést adjunk. A tanulmány megírásakor nagymértékben támaszkodtunk a Tóth Mihály professzor úrral közösen kidolgozott, de a kézirat lezárásakor még nem publikált anyagokra.

A Kormány az új kódex tervezetét egy hónapig szakmai vitára bocsátotta. A véleményezési lehetőség azonban egy új kódexhez mérten korántsem volt kielégítő. Azt gondoljuk, nemzetközi példákat sem kell hozni ennek alátámasztására, elég csak arra utalnunk, hogy a 2009. évi büntetőjogi novella benyújtása előtt a kodifikációs bizottság két körben bocsátotta több hónapos társadalmi és szakmai vitára a javaslatot, amely időszak alatt lehetőség volt a normaszöveg részletes elemzésére, s szakmai konferenciákon való megvitatására. A beérkezett javaslatok alapján pedig ugyan csak két körben dolgozta át a javaslatot a bizottság. Most nem csupán egy novelláról, hanem egy új kódex-

A törvényjavaslat műfaja és büntetőpolitikai iránya

A változások terjedelmét és mélységét tekintve sokkal inkább beszélhetünk a Büntető Törvénykönyv novelláris, azaz koncepcionális változásokat is tartalmazó nagy terjedelmű módosításáról, mint új kódexről. Tartalmi szempontból az új kódex több mint 90 százalékát átveszi a jelenleg hatályosnak. Üdvözljük e mértéktartást. A büntetőjog alapvető elvei, intézményei mára kialakultak, a hangsúlyok, a szemlélet némiképp változhat, de teljesen újat kitalálni ma nem csupán hibás, de veszélyes is lenne.

A javaslat általános indokolása a kormányprogramot idézi, mely szerint: „A jogszabály szigorja, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit, és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma.” Szerencsére, bár kétségtelenül számos elem tükrözi ezt az elég megalapozatlannak tekinthető gondolatsort, a tervezet megtartja az ezzel ellentétes szemléletet tükröző szabályok túlnyomó többségét. E kötelezően odafigyeltetett mondattal, mely a kormányprogramnak való megfeleltetést hivatott megteremteni, úgy véljük, nem érdemes sokat foglalkozni. Minden esetre megjegyezzük, ha az abban foglaltak igazak lennének, Fehéroroszországban vagy Csecsenföldön lenne a legjobb közbiztonság, hiszen büntetőjogukra minden igaz, amit a kormányprogram leír.

Mégis érdemes egy gondolat erejéig megállni, s két-három adat felvillantásával megnézni, hogyan alakult a közbiztonság helyzete a kriminálpolitikai váltás óta.

* országgyűlési képviselő
** ügyvéd

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, a Legfőbb Ügyészség és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának hivatalos adatai alapján a regisztrált bűncselekmények száma 2000–2010 között folyamatosan csökkent, 2010-től azonban 13,5 százalékkal megemelkedett. A befejezett emberölések száma 2000 és 2010 között majdnem a felére csökkent, a tendencia azonban 2011-ben megfordult, azóta növekszik. Mindeközben az elítélések száma, valamint a börtön népesség száma nőtt. Ez vagy azt jelenti tehát, hogy a korábbi büntetőpolitikai irány a helyes, vagy azt, hogy a bűncselekmények száma és azok megoszlása alapvetően nem a büntető jogszabályok változásától függ, esetleg mindkettőt. Egyet azonban valószínűleg nem, hogy az új büntetőpolitikai törekvések helyesek, hogy attól a közbiztonság javulása várható.

Az elmúlt három évben számtalan szigorító rendelkezést vezettek be, élén a három csapásként elhíresült novellával, a kriminális helyzet azonban úgy tűnik, romlott. A kormányzat által kemény kéz büntetőpolitikájának nevezett irány a közvélemény akarátának kiszolgálására jó, azonban a közbiztonság javítására, úgy tűnik, nem. Az új Büntető Törvénykönyv felfogását tekintve – Európában szokatlan módon – nem csupán konzervatív, de maradi is. Jellemző rá a jelenlegi Kormány által sajnos következetesen képviselt, elavult szemléletű szigorítás. Nem önmagában az egyes esetekben indokolható, szigorúbb büntetőjogi fellépést minősítjük elavultnak vagy szükségtelennek, hanem a válogatás nélküli, minden bűncselekmény- és minden elkövetőtípust egyaránt és sokszor azonos módon érintő, régen idejétmúlt, egyszer vagy többször már be nem vált módszereket és jogintézményeket alkalmazó, kizárólag szabadságvesztés központú szigorítást.

A javaslat nagyon helyesen alapvetően a tettbüntetőjogi felfogás mellett áll ki, de hangsúlyozza a tettes-büntetőjogi felfogás jelentőségét is. Azaz alapvetően tettarányos büntetéseket alkalmaz, de a korábbinál nagyobb hangsúlyt fektet arra, hogy az individuális, a tettes személyéhez kapcsolható momentumok a korábbi Btk.-nál erősebben korrigálják a kiszabható büntetést. Ennek elemeit láthatjuk például a feltételes szabadságra bocsátás rendszerének átalakításánál, ahol nem az alapvetően a tett alapján meghatározott szabadságvesztési fokozat, hanem az elkövető előélete határozza majd meg a legkorábbi időpontot. De ugyanez figyelhető meg a különböző visszaesőkre vonatkozó, egyre szigorúbb szabályozással kapcsolatban. E felfogást nem kéne feltétlenül kritika tárgyává tenni, ha a javaslat elvi szinten képviselné ezt az álláspontot, s nem csupán a szigorítás egyik jó eszközét látná benne.

Indokolható, hogy a személyi körülmények az alanyi oldalon jelentőséggel bírnak a szigorúbb felelősségre vonás, az ártalmatlanná tétel, a megelőző biztonsági intézkedések, a deviáns magatartások ellenőrzése kapcsán, azonban jelentősége kellene hogy legyen a büntetőútról való elterelés, a nevelés, a reszocializáció, az utógondozás esetében is. Ilyen irá-

nyú változásnak azonban nem találjuk nyomát a tervezetben. A korszerű kriminológiai szemlélet viszont mindkettőt fontosnak tartja, megfelelően árnyalt és sokoldalú büntetőjogi eszközrendszer megteremtését szorgalmazva. Olyan szabályozást sürget, amelyben az indokolt szigor és az elterelés között számos lehetőség kínálkozik kiválasztásra. A javaslatban azonban mind a szankciórendszer, mind a büntetés kiszabásának szabályozása körében markánsan érzékelhető az a szemlélet, amely az elkövető individuális sajátosságait, tehát a tettesbüntetőjog jegyeit egyoldalúan, jóformán kizárólag akkor tekinti a tettarányos büntetést árnyalni képes tényezőkné, ha a személyiségjegyek a további szigorot alapozhatják meg. Nem pusztán arról van tehát szó, hogy mint az indoklás írja, hangsúlyosabban jelenik meg a tettarányos büntetőjogi szemlélet, hanem arról, hogy az állítólag elkerülhetetlen szigorodás indokaként a részletszabályokban meghatározó hangsúllyal mind a cselekményre koncentrázó, mind az elkövető személyét előtérbe helyező szemléletnek egyoldalúan csak a szigorítást megalapozó elemeit veszik figyelembe.

A Btk. tervezete általános értelemben véve sem áll ki az ügynevezett kettős nyomvonalú büntetőpolitika mellett, amely szerint a súlyos bűncselekményt elkövetők, illetve a visszaesők esetében alapvetően hosszabb tartamú, letöltendő szabadságvesztés kiszabásával a büntetés szigorának, a büntetés megtorló jellegének van nagyobb jelentősége, azonban a kisebb súlyú bűncselekményeket elkövető elsőbűntényesek esetén az elterelésnek és az alternatív szankcióknak, a büntetési célok közül pedig elsősorban a prevenciós célnak és a nevelési célnak kell prioritást élveznie. Szemléletét tekintve, amely sok konkrét törvényhely módosításában ölt testet, elmosza az eddig a jogszabályokban létező különbséget a bűnismétlő, illetve az elsőbűntényes, valamint a súlyos és a bagatell bűncselekményeket elkövetők között. Például az indoklás ugyan kiemeli, hogy a tervezet a bűncselekményt első alkalommal elkövetők esetén a prevenciós szempontok érvényesítését is lehetővé teszi, azonban úgy tűnik, hogy paradox módon ezt is szabadságvesztéssel. A szakmai vitára bocsátott tervezet, az elzárást indokoló mondatában az előterjesztő a következőképpen fogalmaz: „*Főként a fiatalok, illetve az elsőbűntettes elkövetőknél hatékonyan szolgálhatja a speciális prevenció.*” Ez a mondat ugyan kikerült az indoklásból, de a rendelkező rész e tárgykörben semmit sem változott. Ma már nincs vita a szakemberek között abban, hogy lehetőség szerint kerülni kell a rövid tartamú szabadságvesztés büntetéseket, s helyettük más szankció szolgálja hatékonyan a prevenciós célokat. Az elzárás pedig lényegét tekintve nem más, mint a szabadságvesztés generális minimumának 5 napra való leszállítása, csak más néven. Az azonban feltétlenül üdvözlendő, hogy a javaslat a kettős nyomvonalú büntetőpolitikát biztosító ma hatályos rendelkezések túlnyomó többségét érintetlenül emeli át az új Büntető Törvénykönyvbe.

Nem értünk egyet a jogalkalmazó és a jogalkotó viszonyának más alapokra helyezésével, azaz, hogy a törvényalkotó egyre több esetben írja elő kötelező jelleggel a bírói döntés tartalmát, egyre szűkíti a bíró mérlegelési jogát. Ilyet tapasztalhatunk például a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre, a jogos védelemre, illetve a járművezetéstől eltiltásra vonatkozó egyes szabályoknál. Az egyéniesítés lehetősége pedig részben a prevenciót, de sokszor a szigorúbb büntetéskiszabást is megteremti. Vegyünk egy példát! Látványosan a járművezetéstől eltiltásnál mindenkor súlyosabb büntetés a szabadságvesztés. Egy hosszabb tartamú járművezetéstől eltiltás azonban lényegesen súlyosabb büntetést jelenthet egy hivatásos sofőrnek, mint ha felfüggesztett szabadságvesztést avagy egy hónapnyi elzárást kap. Mindez egy, a gépkocsiját hétvégenként használó, sofőrrel rendelkező, addig közúti közlekedésben álló embernél éppen fordítva igaz. Ezért tartjuk fontosnak, hogy a bírói mérlegelésre, a büntetések egyéniesítésére vonatkozó szabályok körét ne szűkítsék, hanem inkább bővítsék. Természetes, hogy a Büntető Törvénykönyv tartalmaz bírói jogkört szűkítő rendelkezéseket. Nem az ilyen szabályok létjogosultságát vitatjuk, csupán azt tartjuk a jogfejlődés helyes irányának, ha ezekből a szabályokból egyre kevesebb lesz, s nem azt, ha egyre több.

Az új kódex megalkotásával lehetőség nyílt volna a Büntető Törvénykönyv és a szabálysértési törvény egységes elvi alapokon nyugvó uniójának megteremtésére. A Kormány képviselője, amikor az alkotmányügyi bizottságban az új szabálysértési törvény érdemeit méltatta, azt mondta, hogy az új jogszabály egyik nagy érdeme, hogy közelít a büntetőjoghhoz, a büntetőjog rendszeréhez. Mi is úgy véljük, hogy a szabálysértési jog az elmúlt időszakban néha a kormányzat szándékának megfelelően, néha pedig, lássuk be, véletlenül, de nagyon helyesen, közeledni kezdett a büntetőjoghhoz, s távolodni kezdett a közigazgatási jogtól. Meggyőződésünk, hogy a Kormánynak a teljes összhangot az új kódex megalkotásakor meg kellett volna teremtenie. Ésszerűbb, egyszerűbb, garanciálisabb és hatékonyabb lenne egy olyan rendszer, amelyben a Btk. általános része a bűncselekményekre és a kriminális szabálysértésekre nézve egységesen szabályozza az elkövetőket, a stádiumokat, a beszámítást kizáró okokat, a halmazat kérdéseit s a többi, s emellett a szabálysértési szankciókat is.

- A Btk. különös része a kettős alakzatú szabálysértéseket a bűncselekmények privilegizált eseteként szabályozná – például lopás vagy garázdaság –, a többi kriminális szabálysértést pedig külön fejezetben (például a rendzavarást).
- A büntetőeljárás törvénynek lenne egy új, külön eljárása, amiben a kriminális szabálysértésekre vonatkozó kiegészítő vagy az általános szabályokat felülíró rendelkezések szerepelnek, ilyenek hiányában az általános eljárási szabályok lennének érvényesek.

- A nem kriminális, azaz tisztán rendészeti szabálysértések maradnának a közigazgatási jog részei, de nem elsősorban represszív, hanem közigazgatási szankciókkal, amelyeket közigazgatási eljárásban alkalmaznak.

Ha valóban koncepcionális és nem korrekcionális módosítás lett volna a cél, a logikus és tradicionális intézmények fenntartása mellett, ez lehetett volna az egyik ésszerű megoldás a jelenlegi, jelentős részben tisztázatlan viszony fenntartására, sőt fokozására, illetve ehelyett. Koherenciazavarok ugyanis nemcsak – sőt nem is elsősorban – egy-egy rojtosra módosított törvényen belül, hanem egyes jogágak határvitái kapcsán is jelentkeznek.

A legfontosabb általános részi szabályok, a büntetőjog egészét átható, legfontosabb elvi és általános rendelkezések

Az új kódexben vannak támogatható változások. A javaslat erényeként értékeljük a logikus felépítést, a különös részi fejezetek társadalmi értékrendet tükröző sorrendjét, azt, hogy a büntető törvénykönyvünk sok év után koherens jogszabály lesz. Helyes rendelkezésnek tartjuk a speciális foglalkozástól eltiltást a nemi szabadság elleni bűncselekményt elkövető nevelő, felügyelő, gyógykezelő esetében. Helyes a kitiltás önállósulása, a közfeladatot ellátó személyek körének csökkentése, a jóvátételi munka bevezetése, a nullum crimen elv, a nulla poena elv deklarálása és a feltételes szabadságra bocsátás esetén a feles kedvezmény kiterjesztése. Egyetértünk továbbá a dekriminalizációs törekvésekkel is, megjegyezve, hogy akár szélesebb körben is alkalmazhatták volna. Az eljárások gyorsításának meglátásunk szerint nem az a helyes módja, ha a büntető eljárásjog garanciarendszerét megtizedeljük, ahogy a Kormány egyébként eddig tette, hanem az, ha a garanciarendszer érintetlenül hagyásával csökkentjük azoknak a jogellenes cselekményeknek a számát, amelyeket büntetőeljárásban kell elbírálni. Kritikáink jelentős része azokhoz a módosításokhoz kapcsolódik, amelyek valójában nem az új kódex újításai, hanem a Fidesz-kormány eddigi Btk.-módosító javaslataiból a törvénykönyv részévé vált változások. Azért érdemes mégis szólni ezekről, mert ezeket a viszonylag új rendelkezéseket, amelyek már a jelenlegi Kormány által képviselt büntetőpolitikai irányvonalat jelenítik meg, az előterjesztő átmentette, átemelte az új kódexbe is.

Három csapás

Talán a legismertebb korábbi módosításuk a három csapás néven ismertté vált szabályrendszer volt. Addig

egyétértünk, hogy helyes új kategória az erőszakos többszörös visszaeső. Az is helyes, hogyha az ilyen elkövetőkre szigorúbb büntetést határoz meg a törvény. Eddig a 2009-es büntetőnovella is elment, amikor bevezette az erőszakos többszörös visszaeső kategóriáját és a rájuk vonatkozó szigorú szabályokat. A három csapással azonban átestünk a ló túloldalára. Azzal, hogy egyes esetekben a bírói mérlegelési jogot elvonva kötelező jelleggel életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabását írják elő, álláspontunk szerint a büntetőjog nem felel meg az arányosság és az igazságosság elveinek, amelyek pedig a jogállami büntetőjog tartalmi kritériumai. Mert bár kétségkívül sok olyan eset volt és lesz, ahol igazságosnak és arányosnak tekinthető az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, legalább ugyanennyi eset volt és lesz, amikor nem. Számos elméleti és gyakorlati példát lehetne felhozni mindkét esetre. És még egy érv a három csapás ellen: Hamarosan drasztikusan megnő majd azok száma, akik az erre vonatkozó törvényi feltételek megvalósításával úgy élnek majd közöttük, hogy semmi vesztenivalójuk nincs. Az ilyen bűnelkövetők pedig beláthatatlan veszélyt jelentenek a társadalom számára.

Mindazonáltal a javaslat pozitívumaként értékelhető e körben, hogy az egyidejű elkövetés esetén a jövőben nem alkalmazhatóak majd a három csapás drasztikus szabályai, azaz a javaslat a három bűncselekmény alaki halmazát kizárta. De ha már az erőszakos bűncselekmények elemzésénél vagyunk, megjegyezzük, a jogalkotó akkor járt volna el helyesen, ha lényegesen határozottabban elválasztja az erőszakos személy elleni, illetve minden más bűncselekmény büntetési tételkereteit, mert az igazi határvonal meglátásunk szerint itt húzódik a bűncselekmények között. E cél elérése érdekében érdemes lett volna fontolóra venni egyes bűncselekmények tételkereteinek megemelését, míg másoknak a csökkentését.

Középmértékes bünteteskiszabás

A középmértékes bünteteskiszabás egyszer már volt hatályos a rendszerváltozás óta, akkor sem vált be. A bírói gyakorlatot elemezve megállapíthatjuk, hogy az egyes bűncselekményekhez rendelt büntetési tételkeret felső határához közeli büntetést kirívóan súlyos esetekben szabnak ki. A büntetési tételkeret középső harmadában a súlyos büntetéseket értékelik, és a büntetési tételkeret alsó harmadában értékelik az általánost. A jogalkotó ennek a nagyon régóta kifejeződött gyakorlatnak az ismeretében határozta meg a bűncselekményekhez tartozó büntetési tételkereteit. A középmértékkel nem az a legnagyobb baj, hogy ez is az egyike azoknak a szabályoknak, amelyek szűkítik a bírói mozgásteret, hanem hogy a bevezetésének nincs elfogadható jogpolitikai indoka. Válogatás nélkül szigorítja ugyanis az összes bűncselekményt, a közúti baleset okozásától a csalásig, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéstől a testi sértésig, a becsületsértéstől a rongálásig, de mondhatnánk más,

egymással semmilyen szempontból sem összehasonlítható bűncselekményeket. Egységesen szigorúbb elbírálásra ösztönöz a gondatlan bűncselekmények esetén éppúgy, mint a szándékos bűncselekményeknél. Definiálhatnánk a középmértéket generális súlyosító körülményként is. A jól átgondolt, differenciáló szigorítás lehet hasznos, ahogy már említettük, az általános azonban semmi másra nem alkalmas, mint hogy népszerűbbé váljon valaki, ha amúgy nincs ötlete a bűnözéssel szembeni fellépésre.

De nézzük az új rendelkezéseket!

Jogos védelem

Az előterjesztő a jogos védelem törvényi tényállását egy új elemmel, az arányossággal javasolta kiegészíteni. Elég régi vita a büntetőjogászok között és komoly szakirodalma van annak a kérdésnek, hogy a szükségesség mellett részét képezze-e a jogos védelem törvényi tényállásának az arányosság. Felmerült ez a 2009-es büntetőnovella benyújtásakor is. Viszonylag széles körű az egyetértés abban, hogy a szükségesség magában foglal bizonyos mértékű arányosságot is. Az arányosság megkövetelése, már csak a jogi tárgyak különbözősége, így azok összehasonlíthatatlansága miatt is, értelmetlen. Vagyon elleni támadás esetén lehetőség van a jogszabály szerint elhárító magatartásra. Az elhárító magatartás okszerűen csak személy ellen irányulhat. Ha az arányosság mint tényállási elem bekerül a törvénybe, vajon hogyan határozom meg, hogy az elhárító magatartás során okozott könnyű, súlyos vagy éppen életveszélyt okozó testi sértés milyen érték védelmével lesz arányos? 100 ezer forint megér egy könnyű testi sértést, 1 millió pedig egy súlyosat?

Azonban egy dolog biztos: ha az arányosság a tényállás részévé válik, az szűkíteni fogja a védekező személy lehetőségeit. Vegyünk egy példát! Egy gyenge fizikumú nőt megtámad egy erős férfi pusztá kézzel, azért, hogy kicsit megverje. A nő lőfegyverrel megállítja. Magatartása szükséges, mert másképp nem tudta volna elhárítani a verést. Neki kisebb sérülést akartak okozni pusztá kézzel, ő lőfegyverrel életveszélyt okozó sérülést okozott. Az elhárító magatartás szükséges, de semmiképpen nem arányos. Arányosan abban a helyzetben nem tudta volna elhárítani a támadást. Állítsuk őt döntés elé, hogy vagy elviseli a verést, vagy túllépi az elhárítás arányos mértékét? Azon kívül, hogy a változtatással nem értünk egyet, úgy gondolom, hogy a védekező személy lehetőségeinek szűkítése valójában a Kormányának sem áll szándékában. A bírói gyakorlat az elmúlt 20 évben sokszor éppen arra hivatkozva tárgította a védekező személy lehetőségeit, hogy a jogos védelem korlátja nem az arányosság, hanem a szükségesség. Kár lett volna ebből visszalépni. Szerencsére, egy, az összes parlamenti párt által támogatott módosító javaslattal végül kikerült a tervezetből az arányosság fogalma.

A másik újdonság a jogos védelem szabályozásánál,

hogy egyes esetekben megdönthetetlen vélelemként rendelkezik a törvény arról, hogy a támadást élet elleni támadásként kell értékelni. Ez pedig értelemszerűen azt jelenti, hogy az ilyen támadás elhárításakor a támadó életének kioltása is jogszerű.

Alapvetően egyetértünk a védekező jogainak bővítésével, s valljuk, hogy a kockázatot a támadónak kell viselnie. Azt is el tudjuk fogadni, hogy bizonyos esetekben, például amikor a támadó éjjel a lakásba fel-fegyverkezve behatol, az elhárító magatartás szinte korlátlan legyen. De határt azért szabni kell. Az új törvény azonban ezt nem teszi meg. E témában a bővebb elemzést szükségtelennek tartjuk, ugyanis teljes egészében osztjuk a Tóth Mihály professzor tanulmányában foglalt megállapításokat (www.ujbtk.hu/toth-mihaly-nehany-szempont-a-jogos-vedelem-koreben-zajlo-vitahoz/).

Összbüntetésbe foglalás

Azösszbüntetésre vonatkozó előterjesztői változtatásokat teljességgel feleslegesnek tartjuk. Más körben azonban felülvizsgálandónak gondoljuk azösszbüntetésre vonatkozó rendelkezéseket. Könnyen igazolható, hogy az a hatályos feltétel, amely szerint az elkövető valamennyi bűncselekményét a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedése előtt követi el, két, távolról sem azonos súlyú esetkör egyaránt felöllelhet. Lehetséges, hogy folyamatban lévő büntetőeljárás ideje alatt derül fény az elkövető további, a kérdéses eljárás megindulása előtt elkövetett bűncselekményére, egyesítésre azonban már nincs mód. A terheltnek természetesen nem róható fel, hogy a vele szemben folyó eljárásban vagy azt megelőzően nem tárta fel a korábbi bűncselekményét, ez önfeljelentés lenne. Eljárást kell indítani tehát az utóbb feltárt bűncselekmény miatt, és abban is ítéletet kell hozni. Az így született ítéletekösszbüntetésbe foglalása és a szabadságvesztések együttes tartamának némi csökkentése biztosan nem sérti a méltányosság elvét. Előfordulhat azonban az is, hogy az elkövető újabb bűncselekményét a már más bűncselekmény miatt folyamatban lévő eljárás során, tehát a büntetőeljárás hatálya alatt követi el, és egyesítésre szintén nincs mód. Ma ez az esetkör is alapot ad azösszbüntetés kedvezményére, hiszen formálisan itt sem más a helyzet, a terhelt újabb bűncselekményét a legkorábban meghozható jogerős ítélet előtt követte el. Világos azonban, hogy ezúttal merőben más helyzettel állunk szemben. Az a terhelt, aki a büntetőeljárás hatálya alatt állva ismét a bűn útjára lép, látványosan igazolva ezzel, hogy a büntetőeljárás rá nézve a legcsekélyebb visszatartó hatással sincs, alaptalanul formálhat jogot azösszbüntetésben megnyilvánuló kedvezményre.

Elzárás

Nem értünk egyet az elzárás intézményének büntetőjogba való átültetésével. Ahogy korábban már szól-

tunk róla, ez lényegét tekintve nem más, mint a generális minimum leszállítása öt napra. E rendelkezés bevezetése a legjobb bizonyíték arra, hogy az előterjesztő csak szavak szintjén híve a kettős nyomvonalú büntetőpolitikának, ráadásul tovább ront a büntetőjog és a szabálysértési jog egyre zavarosabb viszonyán.

Pénzbüntetés

Nem helyes a pénzbüntetés alsó határának csökkentése. A 2009-es büntetőnovella azért emelte meg drasztikusan az alsó határt, mert egyrészt önmagában véve is súlytalan, ha valaki kaphat 3 ezer forint büntetést bűncselekmény elkövetése miatt. A másik ok az volt, hogy megteremtse az összhangot a szabálysértési bírságok rendszerével. Az alsó határ leszállításával, főleg hogy azzal párhuzamosan a szabálysértési bírságok összege nő, az összhang elvész. A szabálysértés természeténél fogva kevésbé társadalomra veszélyes cselekmény, mint a bűncselekmény, az új szabályozás alapján azonban a szabálysértés elkövetéséért lehet majd tízszer akkora pénzbírságot kapni, mint bűncselekmény elkövetéséért. Bizonyos átfedés elképzelhető, de ekkora semmiképpen. Ez és az előző probléma is jól rámutat arra, hogy miért kellett volna az új kódex megalkotásával megnyugtató módon rendezni a büntetőjog és a szabálysértési jog viszonyát. A felső határ megemlése alapvetően helyes, a bíró mozgásterét bővíti, s egyes bűncselekmények esetében valóban komoly visszatartó erőt jelent. 2009-ben a felső határ a tízszeresére emelkedett. A felemelt határ most majdnem a kettő és félszeresére. Ez az eljáró bírótól nagy bölcseséget követel meg, hiszen nagyon kevés elítélt lesz, aki egy irreálisan magas – mondjuk az új szabályok szerint 200 millió forintos – pénzbüntetés esetén nem azt választja majd, hogy átváltoztatás után leüli a büntetést. Márpedig nem szabad, hogy a gyakorlatban a pénzbüntetés burkolt szabadságvesztés büntetéssé váljon. A felső határ megemlése ezt a veszélyt magában rejti.

Kényszergyógykezelés

Nem értünk egyet a kényszergyógykezelés ismétlen határozatlan idejűvé tételével. A büntetőjog-tudomány régóta kifogásolta azt, hogy a kényszergyógykezelés határozatlan tartamú jogkövetkezmény, mivel a Büntető Törvénykönyv nem rendelkezett annak felső határáról. A szabályozás sértette a jogkövetkezmények meghatározására irányadó nulla poena sine lege elvét, amely megköveteli a büntetőjogi jogkövetkezmények pontos és egyértelmű meghatározását. Éppen ezért a 2009-es büntetőnovella változtatott ezen a helyzeten. A tervezet által felhívott alkalmazási problémák mint praktikus szempontok nem állíthatók szembe a kényszergyógykezelték emberi jogaival. Meglehetősen furcsa, hogy az indokolás jogalkalmazói tapasztalatról beszélnek ez ügyben, hiszen ilyen 2009 óta nem lehetett.

Részben felfüggesztett szabadságvesztés

Az új Btk. megszünteti a részben felfüggesztett szabadságvesztést. A rendelkezéssel nem értünk egyet, hiszen az éppen az egyéniesítés céljait szolgálja. A represszív büntetési célokat alapvetően a letöltendő rész, a prevenciót pedig alapvetően a fenyegetettség alatt állás, azaz a próbaidő biztosítja. Megszüntetése előtt érdemes lett volna megvárni a gyakorlati tapasztalatokat, az előterjesztő által hivatkozott alkalmazási nehézségeket pedig nem az indokolásban kiemelni, hanem megoldani lenne indokolt. Egy jogintézmény megszüntetése alkalmazási nehézségekre való hivatkozással a kodifikátor szakmai alkalmatlanságát bizonyítja, nem pedig a jogintézmény feleslegességét.

Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés

A ténylegesen-megmásíthatatlanul életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban nem kívánjuk felnyitni az évtizedes vitát. Az új kódex megtartja e szankciótípust, melyet ma már az Alaptörvény is nevesít. Ehhez képest, a 42. §-hoz fűzött indokolás egyik mondata a következőképpen szól: „Általánosan elfogadott az az álláspont, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek is reményt kell adni jövője tervezésének a reális lehetőségére, a társadalomba történő visszatérésre, az emberiség szempontja ezt is igényli.” Mi valljuk az indokolás idézett mondatában foglalt szemléletet. Azonban be kell látni, hogy ezzel a felfogással szöges ellentétben áll a TÉSZ, na pláne az a rendelkezés, miszerint a bírónak sok esetben kötelessége kiszabni a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést. Azt gondolom, hogy a jogalkotónak el kellett volna döntene, mit is képvisel.

Közérdekű munka

A közérdekű munka alsó határa 30-ról 48 órára emelkedett. Bizonyos következetlenséget sejttem, hogy a pénzbüntetésnél leszállították az alsó határt, itt pedig felemelték. Úgy véljük, éppen fordítva lenne indokolt. Bűncselekményért, 30 ezer forint pénzbüntetés kiszabása, súlytalanná teszi a büntetést. Nem igaz ugyanez 30 óra közérdekű munkára. Alternatív szankciókénti alkalmazását ugyanakkor megnehezíti az alsó határ megemlése. Megjegyezzük, a pénzbüntetés alsó határának leszállításánál éppen ez volt a jogalkotó érve. A közérdekű munka felső határának megemlésevel azonban egyet lehet érteni, hiszen szélesebb körben válhat majd e büntetési nem a szabadságvesztés alternatívájává.

Vagyonelkobzás

Kábítószer-kereskedelem esetén – hasonlóan a bünszervezetben való elkövetéshez – vagyonelkob-

zásnál a bizonyítási teher megfordul. Elvi alapon nem tudunk egyetérteni a bizonyítási teher megfordításával, amely a „vádoló bizonyít” évszázados garanciális elvét töri át. E módosítás rámutat arra, hogy ha egyszer kinyílt egy kapu akár csak egyetlen ember számára, előbb-utóbb egyre többen mennek át rajta.

Tevékeny megbánás

A fent részletezett elvi okok miatt helyesnek tartjuk, hogy továbbfejlesztik a tevékeny megbánás szabályozását. Méltányos és igazságos, hogy a jövőben a korábban teljesített jóvátételt közvetítői eljárás keretében megállapodásba lehet majd foglalni. Kétszer ad, aki gyorsan ad. Igazságtalan volt az a helyzet, hogy aki erkölcsi kötelességének eleget téve, a sértett kárát azonnal megtérítette, elesett a közvetítői eljárás lehetőségétől. Érdemes lett volna azonban megteremteni annak a lehetőségét is, hogy a sértett okiratban garanciát vállalhasson arra, hogy ha a hatóság engedélyezi a közvetítői eljárást, akkor azt a jóvátételt, amit a közvetítői eljárás megindulását megelőzően kapott, az eljárásban is el fogja fogadni, mint jóvátételt. Természetesen ezt külön jogszabályi felhatalmazás nélkül is megteheti, azonban ez a közvetítőt nem köti majd az eljárásban, s nem tekintendő sértetti hozzájárulásnak a közvetítői eljárás megindításához.

Kényszerintézkedés beszámítása

Helyesen differenciál a jogalkotó, amikor egy nap szabadságvesztés büntetésnek több napnyi házi őrizetben eltöltött időt számít be. Az is helyes, hogy a beszámítható napok számának meghatározásakor nem tekinti közömbösnek, hogy a szabadságvesztést milyen fokozatban rendelte letölteni a bíróság. Helyes, mert a házi őrizet lényegesen kisebb joghátrányt jelent az elkövetőnek, mint az előzetes letartóztatás, avagy a szabadságvesztés büntetés. Ugyanezt a következetességet indokolt lett volna megteremteni az előzetes letartóztatásban eltöltött idő beszámításakor is. Talán senki nem vitatja, hogy az előzetes fogvatartás körülményei, lényegi vonásait tekintve, a fegyház fokozat körülményeinek felelnek meg. Ezt a tényt azonban nem értékeli a jogalkotó. Egy napi előzetes letartóztatásban eltöltött időt egy napi szabadságvesztés büntetésnek rendel beszámítani, függetlenül az utóbbi fokozatától. Még súlyosabb igazságtalanság, hogy egy napi előzetes letartóztatásban töltött időt, egy napi pénzbüntetéssel felelt meg. Ha az igazságosság követelményét, mint a jogállami büntetőjog egyik elvét érvényesíteni szeretnénk, ezen változtatni kellett volna. Volt is erre módosító indítvány. Egy napi fegyházbüntetést feleltethettünk volna meg egy napi előzetes letartóztatásban töltött idővel, az összes többi esetben ettől el kellett volna térni. Emellett a mára gyakorivá vált lakhelyelhagyási tilalom beszámítására

is kötelezni kellett volna a jogalkalmazót, hiszen nem vitatható, hogy mondjuk egy falu elhagyásának hónapokon vagy éveken át tartó tilalma komoly joghátrányt jelent az elkövetőnek, amit értékelés nélkül hagyni több mint hiba.

E módosítással a jogalkotó kísérletet tehetett volna még egy, a gyakorlatban eddig megoldatlan probléma kezelésére is. Magyarországon irreálisan és irracionálisan magas az előzetes letartóztatások száma, valamint az ott eltöltött idő is. Emellett volt olyan megye – 2009-ben Békés Megye –, ahol az előzetes letartóztatást indítványozó ügyészi indítványoknak 100 százalékban adott helyt a bíróság. De a többi megyében is általában 90% feletti ez az arány. E gyakorlat megváltoztatására a jogalkotó és a Legfelsőbb Bíróság már tett kísérletet, de mindannyiszor eredménytelenül. A bírói mérlegelési jog megvonása nélkül változásra csak a bírák szemléletváltásával van lehetőség, amire eddig nem mutatkozott sok remény. Az általunk javasolt módosítás azonban meglátásunk szerint eredményezhette volna a bírói és az ügyészi szemlélet – a „jobb és kényelmesebb, ha az elkövető bent van, mint ha kint” – megváltozását. Kisebb súlyú ügyekben, avagy olyan esetekben, ahol már a nyomozás során az látszik, jó esély van arra, hogy nem a gyanúsításban szereplő súlyos bűncselekmény miatt, hanem egy lényegesen enyhébb alapján marasztalják majd a terheltet, sokkal inkább meggondolná az ügyész a kényszerintézkedés indítványozását, a bíró pedig annak elrendelését, hiszen az eljárás végén ez akár az elkövető előnyére is válhatna. Más szóval, a módosító javaslat elfogadásával esély lehetett volna arra, hogy a jövőben alapvetően azokban az ügyekben kerüljön előzetes letartóztatásba a terhelt, ahol valóban indokolt, s csak addig, ameddig indokolt.

Generális maximum

Feleslegesnek tartjuk a generális maximum megemelését. Értjük, hogy ez egy olyan elem, ami újabb generális szigoritásként jelölhető meg az új kódexben. De talán nem elhamarkodott kijelenteni, hogy a generális maximum nem igazán következetes megemelésé 20 évről 25 évre, nem jelent majd komolyabb visszatartó erőt. Sőt, paradox módon eredményezheti akár a bírói gyakorlat enyhébbé válását is. Elképzelhető ugyanis, hogy bírák, akik eddig a 20 évet kevésnek tartották, életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása helyett élnek majd az új lehetőséggel, és 20 és 25 év közötti határozott tartamú szabadságvesztés büntetést határoznak meg. Így, a kiszabott büntetés legfeljebb az ítéletben megállapított tartamig tarthat majd, míg az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén legalább addig tartott volna. Vagy tovább.

A másik probléma az új rendelkezéssel, hogy helyenként ismét új keletkezik a határozott tartamú, és az életfogytig tartó szabadságvesztés között. Sok év után, a jogalkotó végre „összetolta” a kettőt, a generális maximumot életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetén 20 évben határozta meg, az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját pedig szintén 20 évben. Halmazati és más, kiemelt súlyú elkövetési módok esetében ugyancsak 20 évben. Most, a generális maximum egyes esetekben 25 év, más esetekben – például, ha az elkövető egy bűncselekményt követ el, avagy erőszakos többszörös visszaeső – marad 20. Úgy véljük, a változtatás szükségtelen, de hogy legalább káros ne legyen, ahhoz a jogalkotónak következetesen végig kellett volna vezetnie a változást. ■

AZ ÚJ BTK. ÉS A KAPCSOLÓDÓ JOGFORRÁSOK, BÍRÓSÁGI IRÁNYMUTATÁSOK

SZERKESZTŐ: **Czine Ágnes** LEKTOR: **Kónya István**

A Büntető Törvénykönyv hatálybalépésével kezdődő új jogállapot áttekintéséhez nyújt segítséget ez a forrásgyűjtemény. Arra szolgál, hogy a bírák, az ügyészek, az ügyvédek, a nyomozó hatóság, valamint a büntetőjog iránt érdeklődők a tárgyalótermekben és azon kívül is gyors eligazodást nyerjenek a különböző jogforrásokról. A kötet a 2013. július 1-jén hatályba lépett új Btk. értelmezéséhez, napi alkalmazásához nyújt elengedhetetlen segítséget.

Ehhez igazodik a kiadvány szerkezete. A vázat az új Büntető Törvénykönyv normaszövege adja, melynek rendelkezéseit a mű hozzárendeli a vonatkozó indoklás lényeges tartalmát, valamint a hatálybalépéséhez kötődő törvényi rendelkezéseknek, az Alaptörvény egyes cikkeinek, a háttérjogszabályoknak és az Európai Unió joga – a tisztességes eljárás legfontosabb esetjogát is magában foglaló – kapcsolódó rendelkezéseinek releváns részeit.

Mindezt követi – szintén a törvénykönyv egyes rendelkezéseinél – a jogértelmezés, élén az Alkotmánybíróság határozataival, majd a Kúria (illetve jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság) jogegységi határozataival. Helyet kaptak továbbá azok az új Btk.-ra tekintettel alkotott jogegységi határozatok is, melyek felülvizsgált testületi állásponttal, kollégiumi véleménnyel kapcsolatosak. A gyűjteményt a közzétett elvi határozatok és eseti döntések vonatkozó, az új törvénykönyv mellett is irányadó részei zárják.

Ára: 6990 Ft

Megjelenés: 2013. november

WEBES MEGRENDELÉS
-5%